

hogy egy végtelenül izgalmas téma kerül terítékre, igényesen és becsületesen körüljárva, megírva –, hogy mentes attól a sokszor tényleg boszszantó okoskodástól, ami, valljuk be, nem növeli az érdeklődést az ilyen témájú könyvek iránt. Molnár Tamás *Bennünk lakik-e az Isten?* című műve vallástól, kortól, nemtől függetlenül igen érdekfeszítő olvasmány mindazoknak, akiket érdekel

az emberiség egész történetét végigkísérő kérdésének egy friss, alapos, jól szerkesztett tárgyalása. Nem túlzás azt állítani, hogy a kötet afféle filozófiai, gondolkodástörténeti kultuszkönyv is lehetne – talán az is lesz. Megérdemelné.

DUKAY NAGY ÁDÁM

(Fordította Turgonyi Zoltán, Kairosz

Kiadó, Budapest, 2002, 226 oldal, 2200 Ft)

Művészet

JÁSZAI MARI

Emlékiratai

Kezdjük azzal, ami hiányzik. Az egykor (1927) Lehel István által sajtó alá rendezett könyv faksimile kiadásáról lévén szó, nem ártott volna egy kísérőtanulmány vagy utószó, néhol magyarázatokkal (több kiigazítatlanul hagyott elírás vagy nyomdahiba, következetlenség terheli Lehel úr lelkét).

Jászai Mari megélt minden sorost, melyet lány, asszony megélhet. Mostohaanyja által utált, apja által rendszeresen vert félárva, cseléd, fel-

olvasónő, markotányosnő a könniggrätzi csatában, többször is megérőszakolt fiatal lány, akit patkányok és férgek rágtak meg (szó szerint és átvitt értelemben egyaránt), kitarított szerető, fénykorában addig ráügyet sem vető rokonai által megpumpolt családfenntartó.

Ha későbbi pályája felől nézzük, tipikus az indíttatás: szinte mióta az eszébe tudta, játszott, színjátszott, szerepelt, talán hogy megaláztatásait kompenzálja. No meg azért, mert a tehetség nem veszhet el, s ha önmagára eszmél, utat tör magának.

Jászai a székesfehérvári társulatnál kezdte 1866-ban, akik éppen

Győrótt játszottak – a 19. században az állandó társulatok nyaranként járták az országot –, aztán elszereződött a Bényey-féle társulathoz („a Horváth-kertben Budán”, igaz, az még nem a későbbi legendás Színkör volt). Egy erőszakos mecénás elől elszökött, elszegődött Kolozsvárra. Itt vált országos nevű művésszé, akit 1872-ben szerződttetett a Nemzeti Színház. Volt Gertrudis a *Bánk bán*-ban, Gertrud a *Hamlet*-ben, Antigóné, Cleopatra, Elektra. Utóbbi szerepében a Burgtheater-beli vendégszereplésén meghódította Bécset, évekig próbálta elszereződtetni őt Berlin és Ausztria. Jászai egy újabb vendégszerepléssel mutatott fricskát Európának: a *Medeia* címszerepében olyan alakítást nyújtott, hogy a kontinens legnevesebb színházművészei tódultak megcsodálni, hogyan is kell eljárni Grillparzer darbjának hősnőjét. Jászai fedezte fel a magyar színpad számára Ibsent. Évát játszotta a Paulay rendezte korszakos *Tragédia*-előadásban.

Romantikus-patetikus színésznek írják lexikonjaink. Nem vitatkozom a szakemberekkel (gondoljon a kedves olvasó a mostanában gyakran látható, 1954-es *Liliomfi* című Makk Károly-film *Rómeó és Júlia*-részleteire, s megérti, mit jelent a romantikus-patetikus játéktípus), de tegyük hozzá: Jászai Mari nem széles gesztusokkal, minden színész (és nem színész) által megtanulható, konvencionális mozdulatokkal és

hanglejtéssel játszott. Színpadi gesztusai és szövegmondása belülről fakadtak, nem eljátszotta, hanem átélte szerepeit.

Keserű-gyönyörű életéből, melynek annyi epizódját leírja emlékezőseiben, itt nincs hely szemelgetni. A feljegyzések nemcsak Jászai emlékeit elevenítik fel, de gondolatait, személyiségének az utolsó pillanatokig tartó gazdagodását is híven közvetítik. A *becsúgygyó írásai* cím alatt a könyv második része a művész 1897 márciusától 1925 augusztusáig terjedő, naplószerű feljegyzéseit tartalmazza. A Krippel Máriából, a kis cselédlányból lett nagy formátumú, széles műveltségű, rendkívül tudatos és kivételes tehetségű művész, értelmiségi gondolatait és emlékeit, aki Jászai Mari néven 51 esztendőn át az európai színházművészet egyik legnagyobb élő alakja volt.

CSILLAG ISTVÁN

(Hasonmás kiadás: Babits Kiadó,
Szekszárd, 2003, 236 oldal)

**BEKE LÁSZLÓ – GÁBOR ESZTER – PRAKALVI ENDRE –
SISA JÓZSEF – SZABÓ JÚLIA:**

Magyar művészet 1800-tól napjainkig

Sokszerzős kézikönyvet összeállítani mindig nehéz feladat, hiszen számos